

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПАВЛУШЕНКО ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 657.421.1: 657.471.1 (043.3)

**ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Шиманська Катерина Володимирівна,
Житомирський державний технологічний
університет,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Левицька Світлана Олексіївна,
Національний університет водного господарства та
природокористування
професор кафедри обліку і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Григоревська Олена Олександрівна,
Київський університет технологій та дизайну,
доцент кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться “20” березня 2019 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103, конференц-зала (2-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103.

Автореферат розісланий “18” лютого 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д. е. н., проф.

О. А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток України та її інтеграція в європейський простір вимагає підвищення рівня конкурентоздатності національної економіки у глобалізованому економічному просторі, що визначає потребу зростання людського потенціалу. Поширеною є практика оцінки такого потенціалу на основі Індексу людського розвитку. Так, відповідно до звіту ПРООН щодо людського розвитку¹, Україна опустилася в рейтингу з 81-го місця на 84-те, а її індекс становить 0,743, в той час як країни-сусіди займають передові позиції, зокрема Республіка Білорусь – 52, Республіка Польща – 36, Грузія – 70, Турецька Республіка – 71. Невід’ємним компонентом даного показника, є рівень освіти населення та доступність освітніх послуг. Сьогодні система вищої освіти в Україні знаходиться на стадії реформування, проте, даний процес в більшій мірі стосується змістовної сторони освіти, в той час як фінансова сторона залишається поза увагою. Це пов’язано з недоліками інституційного середовища функціонування державних закладів вищої освіти (далі – ЗВО), більшість з яких знаходяться в скрутному фінансовому становищі, що не сприяє модернізації матеріально-технічної бази, дієвому фінансуванню дослідницьких проектів та заходів неформальної освіти, поліпшенню якості освітніх процесів в цілому. В таких умовах актуалізуються питання удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансування державних ЗВО. Зазначенні питання є актуальними і з практичної, і з теоретичної точки зору, що пояснює увагу до даних питань багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених і дослідників.

Дослідження проблем та перспектив інтеграції України до європейського освітнього простору досліджували Б. Бабенко, В. Базилевич, Н. Бондарчук, Д. Бондар, В. Бурєга, Г. де Віт, М. Головатий, Дж. Гудзик, О. Зарудіна, М. Згуровський, О. Козієвська, А. Колот, В. Корженко, К. Корсак, С. Кнутсон, Р. Кулен, Дж. Найт, О. Поступна, Л. Пшенична, Л. Рамблі, І. Сікорська, А. Сбруєва, А. Чирва, С. Шкарлет, Н. Різник, А. Вербицька та інші. Проблеми недоліків інституційного середовища фінансування ЗВО в частині нормативно-правового регулювання досліджені в працях В. Астахова, Р. Валєєва, Н. Губерської, Л. Горбунової, Є. Краснякова, Н. Коломоєць, М. Курка, С. Мандрика, О. Петрик, В. Огаренка, М. Степка, В. Філіппової та інших. Теоретико-практичні аспекти фінансування вищої освіти розглядали С. Альошина, І. Андрєєва, Т. Боголіб, М. Білухи, Й. Бєскида, Є. Вороніна, Є. Бойко, С. Буковинського, В. Онищука, Є. Дєдкова, Р. Джоги, А. Зверєва, Ю. Бенедик, І. Бланк, Н. Волкова, С. Каленюк, А. Куліков, Т. Павлова, Л. Шевченко та інші. Проблеми фінансування та розвитку управління фінансовими ресурсами системи вищої освіти досліджували В. Андрущенко, Й. Бєскида, В. Бєброва, Є. Бойко, Т. Боголіб, О. Василик, Д. Грішнова, Б. Данилишин, М. Євнух, В. Євтушевський, І. Каленюк, К. Корсак, В. Кремень, В. Куценко, В. Луговий, О. Навроцький, Ю. Ніколенко, С. Ніколаєнко, К. Павлюк, О. Падалко, О. Сидоренко, А. Чухно, Г. Штейн, В. Юхименко, В. Яблонський та інші. Проблемам формування та використання фінансових ресурсів бюджетних ЗВО присвячені роботи Т. Боголіб, С. Григанської, О. Грициняк, Л. Довгань, Т. Марусяк, Т. Канєвої, О. Куклін, М. Куцинської, Г. Норд,

¹ Human Development Report 2016. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf

Н. Руденко, Д. Петрашенко, Н. Пігуль, О. Лютої, І. Тарасенко, Т. Нефедової, Ж. Труфіної, А. Труфен, Ю. Харчук, Л. Шевченко та інші. Питання розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління фінансуванням закладів освіти, в тому числі вищої освіти, досліджувалися С. Свірко, С. Левицькою, О. Григоревською, К. Шиманською, І. Бенько, С. Сисюк.

Віддаючи належне напрацюванням вчених та оцінюючи вагомість наукового доробку у даній сфері, слід відзначити, що дослідження залишається актуальним, зважаючи на невирішеність ряду питань щодо підвищення дієвості формування і використання бюджетних коштів державних ЗВО, що особливо важливо в умовах підвищення рівня фінансової автономності таких закладів, зростання конкуренції на ринку освітніх послуг, а також потреби підвищення рівня інноваційності таких послуг та орієнтації ЗВО, перш за все, на потреби їх споживачів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темою “Політика щодо біженців та внутрішньо переміщених осіб при загрозах національній безпеці та постконфліктному стані економіки” (номер державної реєстрації 0117U006473). У межах теми автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою рекомендацій з удосконалення методики та організації бухгалтерського обліку витрат на персонал.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення аналітичного забезпечення процесів планування, формування та використання бюджетних ресурсів ЗВО.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

- уточнити понятійний апарат щодо формування та використання фінансових ресурсів бюджетних ЗВО як основи аналітичного забезпечення даних процесів;
- ідентифікувати особливості планування та використання бюджетних ресурсів ЗВО;
- вивчити та оцінити можливість застосування зарубіжного досвіду формування та використання бюджетних фінансових ресурсів ЗВО;
- здійснити аналітичну оцінку видатків бюджету на функціонування та розвиток системи вищої освіти;
- розробити підходи до аналітичної оцінки раціональності використання бюджетних ресурсів ЗВО;
- розвинути механізм аналітичної оцінки ефективності системи фінансування ЗВО;
- ідентифікувати пріоритетні завдання аналітичного забезпечення процесів фінансування ЗВО;
- обґрунтувати підходи до аналізу формування джерел фінансових ресурсів ЗВО;
- розвинути організаційні аспекти аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО через механізми альтернативних джерел фінансування.

Об'єктом дослідження є аналітичне забезпечення фінансування державних ЗВО.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-практичні положення аналітичного забезпечення планування, формування та використання бюджетних фінансових ресурсів ЗВО.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання явищ і процесів. Для обґрунтування теоретичних положень планування, формування та використання бюджетних фінансових ресурсів ЗВО та вивчення міжнародного досвіду даного процесу застосовано методи теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції. Вивчення сучасного стану об'єкту дослідження його властивостей та структури здійснювалося шляхом використання методів статичного спостереження, групування даних, аналізу та синтезу, індукції та дедукції. Методи моделювання економічних явищ, індукції та дедукції, групування, узагальнення, аналізу та синтезу, абстрагування, використано для розробки процесів формування та використання бюджетних фінансових ресурсів ЗВО через розробку механізму альтернативних напрямів фінансування.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографії, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем планування, формування та використання фінансових ресурсів державних ЗВО); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн); розпорядча та звітна документація ЗВО; довідкові та інформаційні видання та оприлюднені фактологічні матеріали міжнародних організацій та вітчизняних міністерств і відомств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретичних та організаційно-методичних положень аналітичного забезпечення планування, формування та використання фінансових ресурсів державних ЗВО.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

- порядок застосування аналітичних процедур щодо оцінки ефективності функціонування ЗВО, що полягає у врахуванні альтернативних джерел грошових забезпечень в контексті збільшення приватного фінансування через цільову підготовку фахівців на замовлення підприємств та організацій та розширення номенклатури надання додаткових освітніх послуг;

- методичні положення аналітичної оцінки ефективності системи фінансування закладів вищої освіти через взаємозв'язок з результатами їх діяльності, які визначається на основі рейтингових оцінок та напрямів диверсифікації джерел надходження фінансових ресурсів, в основу чого покладено методологію бенчмаркінгу, що дозволило розробити аналітичні моделі: радарної схеми порівняння параметрів, що включаються при формуванні загальної оцінки діяльності ЗВО; візуалізації залежності місця ЗВО у консолідованому рейтингу та обсягів їх фінансування; візуалізації моделі оцінки ефективності системи фінансування державних ЗВО в контексті взаємозв'язку «обсяги фінансування – місце в консолідованому рейтингу»;

- концептуальні засади постановки завдань аналізу фінансування діяльності ЗВО в частині врахування запропонованих принципів комбінованого фінансування діяльності ЗВО (контрольованість, інноваційність, соціальна орієнтованість, інтегрованість, адаптивність) та розробленої моделі такого фінансування на основі альтернативних джерел паралельно з бюджетними асигнуваннями, що дозволило запропонувати напрями аналітичного забезпечення системи фінансування діяльності ЗВО за рахунок альтернативних джерел та створити базис оцінки ефективності фінансування в конкурентних умовах ринкового середовища та забезпечити досягнення освітніх, наукових, соціальних, економічних та інших завдань діяльності ЗВО;

- розуміння та структурування альтернативних джерел забезпечення фінансування діяльності ЗВО в умовах їх фінансової автономії для цілей забезпечення аналізу фінансування діяльності ЗВО шляхом виділення у їх складі двох основних груп, виходячи зі статусу такого фінансування та правових засад його здійснення: 1) розробка та впровадження проектів бізнес-фінансування діяльності ЗВО; 2) участь ЗВО у грантових програмах. Це дало змогу уточнити переваги та ризики використання кожної групи та виду альтернативних джерел у фінансуванні діяльності ЗВО.

дістало подальший розвиток:

- узагальнення та систематизація досвіду формування бюджетних фінансових ресурсів ЗВО у країнах з розвиненою та трансформаційною економікою, що дозволяє адаптувати аналітичне забезпечення формування джерел фінансування вітчизняних ЗВО, зокрема врахувати необхідність залучення додаткових джерел фінансування навчального та наукового процесів та використання нових методів управління фінансовими ресурсами;

- ідентифікація напрямів аналітичного забезпечення системи фінансування діяльності ЗВО, до яких віднесено: 1) формування багатовекторної системи фінансування діяльності ЗВО на засадах диверсифікації фінансових ресурсів; 2) диференціація цілей фінансування діяльності з урахуванням напрямів діяльності ЗВО, користувачів їх результатів, цілей заходів; 3) використання програмно-цільового методу фінансування; 4) оптимізація організаційної структури ЗВО; 5) побудова організаційно-управлінських механізмів та комунікаційних зв'язків в системі економічного аналізу управління фінансуванням; 6) розробка внутрішніх стандартів та регламентів вибору та використання джерела фінансування; 7) формування системи обліково-інформаційної підтримки управління фінансуванням діяльності ЗВО. Це дозволяє визначити завдання удосконалення процесів фінансування діяльності ЗВО в конкурентних умовах ринкового середовища.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи, що розкривають сутність, складові та напрями аналітичного забезпечення планування, формування та використання фінансових ресурсів мають практичне значення у процесі реформування системи вищої освіти в Україні та удосконалення механізмів діяльності державних ЗВО.

Основні висновки та результати дисертаційної роботи використано у діяльності: Житомирського державного технологічного університету в частині пакету робочих документів з обґрунтування доцільності та результатів залучення фінансових ресурсів державного вищого навчального закладу (довідка від 19.09.2018 р. № 44-24.00/1464), Чернігівського національного технологічного університету в частині механізму встановлення підзвітності посадових осіб ЗВО з питань фінансування його діяльності, окреслення центрів їх відповідальності та закріплення порядку представлення внутрішньої звітності з даних питань, пакету внутрішньої звітності з питань фінансування діяльності ЗВО та методичних рекомендацій з формування її показників (довідка від 07.11.2018 № 101/10-1878), Харківського державного університету харчування та торгівлі в частині внутрішнього положення щодо фінансування окремих напрямів діяльності ЗВО з урахуванням альтернативних фінансових ресурсів та відповідно до статутних цілей діяльності, а також механізму встановлення граничних витрат для утримання окремих підрозділів ЗВО, виходячи з обсягів його діяльності, статутних цілей, забезпечення підрозділом альтернативного фінансування діяльності ЗВО (довідка від 02.11.2018 р. № 01-40-02/964). Положення дисертаційної роботи використано у навчальному процесі

Житомирського державного технологічного університету при викладанні дисциплін “Облік в бюджетних установах”, “Бухгалтерський облік у сфері загальнодержавного управління”, “Економічний аналіз” (довідка від 19.09.2018 р. № 44-24.00/1464).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягають у дослідженні комплексу питань, пов’язаних з аналітичним забезпеченням процесів фінансування державних ЗВО.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідались, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 16 міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [9-24].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 24 наукові праці загальним обсягом 6,93 друк. арк. (особисто автора – 5,97 друк. арк.), з яких: 8 статей у наукових виданнях (з них – 3 у виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз, 5 - у наукових фахових виданнях України); 16 тез доповідей та матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 205 сторінках друкованого тексту. Робота містить 24 таблиці, 30 рисунків та 2 додатки. Список використаних джерел нараховує 203 найменування і розміщений на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методи та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих наукових результатів, характер їх апробації.

Перший розділ **“Теоретико-методичні засади фінансового забезпечення діяльності державних ЗВО”** присвячено дослідженню сутності формування та використання фінансових ресурсів державних ЗВО, особливостей планування та використання ними фінансових ресурсів, а також вивченню зарубіжного досвіду управління фінансовими ресурсами таких закладів.

Формування та використання фінансових ресурсів ЗВО є однією із найважливіших складових забезпечення розвитку вищої освіти зокрема та досягнення економічного добробуту в цілому. Вивчення бюджетного законодавства дало змогу охарактеризувати механізм формування та використання ресурсів закладами вищої освіти. Даний механізм відображає джерела надходжень, що формують загальний та спеціальний фонди, а також можливі напрями використання фінансових ресурсів по кожному надходженню. При вивченні даного процесу уточнено понятійно-категоріальний апарат з позицій функціонального призначення ЗВО. Запропоновано під категорією «фінансові ресурси державних ЗВО» розуміти сукупні надходження, що є у розпорядженні державного ЗВО та забезпечують його функціонування в частині освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності; «формування фінансових ресурсів державних ЗВО» – процес надходження доходів до спеціального та загального фондів для забезпечення

його функціонування та провадження освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності; «використання фінансових ресурсів» – процес витрачання сформованих фінансових ресурсів державними закладами вищої освіти за напрямами, визначеними законодавством з метою забезпечення його функціонування та провадження освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності.

З огляду на напрацювання вчених щодо проблем формування та використання фінансових ресурсів державних ЗВО та положень вітчизняного законодавства у даній сфері, визначено, що для поліпшення ефективності та результативності діяльності ЗВО, необхідним є розширення автономії таких закладів, що дасть змогу самостійно здійснювати закладами вищої освіти розподіл отриманих доходів, спрямовуючи частину фінансового забезпечення на об'єкти чи програми згідно із внутрішніми пріоритетами. Особливо актуальною є необхідність розширення самостійності, удосконалення нормативно-методичного забезпечення бюджетування, розвитку системи багатоканального фінансування, створення принципово нової ефективної моделі економічної діяльності державних ЗВО, що обумовлено складною економічною та політичною ситуацією, недостатністю бюджетного фінансування у зв'язку з додатковими видатками на проведення антитерористичної операції на сході України. Адаптація державних ЗВО до зазначених умов повинна проходити в межах диверсифікації джерел фінансування та на засадах фандрайзингу, із можливим залученням коштів від міжнародних організацій, підприємницьких структур тощо.

У процесі виявлення особливостей планування та використання бюджетних ресурсів закладами вищої освіти, визначено, на основі вивчення праць вчених, що бюджетування є найраціональнішим методом планування бюджетних ресурсів, контролю ефективності та правомірності їх використання. Не зважаючи на існування різних методик бюджетування у державних ЗВО, проблеми із впровадженням бюджетування у практику ЗВО залишаються невирішеними, що обумовлює необхідність здійснення системних досліджень методичного забезпечення бюджетування та їх практичного втілення в конкретних державних ЗВО, залежно від спеціалізації, рівня акредитації, кількості студентів та викладачів тощо. Охарактеризовано механізм фінансування ЗВО, що включає прогнозний метод з елементами фінансового планування та передбачає використання програмно-цільового методу планування і фінансування, а також бюджетування, орієнтованого на результат. Визначено суб'єктів, об'єкти, завдання та принципи фінансового планування у сфері вищої освіти, на основі яких запропоновано комплексну модель взаємозв'язку між принципами, завданнями планування у ЗВО та взаємозв'язок об'єктів і суб'єктів фінансового планування в даній сфері.

З огляду на те, що законодавством на державному рівні не регламентовано фінансове планування та формування бюджетної субсидії, що суперечать принципам бюджетування, орієнтованого на результат, виникає необхідність подальшого вдосконалення існуючої методики планування і фінансування видатків на утримання даних закладів. Запропоновано авторську методику процедур фінансового планування, що сприятиме формуванню і схваленню фінансового плану освітніх організацій обома сторонами бюджетного процесу, що в подальшому полегшить моніторинг виконання документу за показниками ефективності та результативності функціонування.

Розділ 2 «Сучасний стан та розвиток методики економічного аналізу фінансування державних закладів вищої освіти» присвячено вивченню сучасного стану об'єкту дослідження та розробці аналітичного інструментарію ефективності фінансування ЗВО.

Для забезпечення напрямів розвитку аналізу фінансування державних ЗВО було оцінено об'єкт дослідження шляхом застосування статистико-аналітичних методів дослідження. Зокрема обґрунтовано властивості фінансування державних ЗВО в Україні та світі, що стало основою напрямів розвитку організаційно-методичних положень економічного аналізу як інструменту управління діяльністю державним ЗВО та інформаційного джерела для здійснення фінансування з боку держави (табл. 1).

З метою оцінки ефективності системи фінансування та витрачання закладів вищої освіти за рахунок бюджетних коштів було запропоновано сукупність аналітичних процедур оцінки ефективності функціонування ЗВО (табл. 2), які дозволяють оцінити необхідність входження до ринку освітніх послуг як самостійних та рівноправних учасників, а також ефективність використання наявних та потенційно можливих фінансових ресурсів.

Таблиця 2

Запропонований аналітичні процедури ефективності функціонування ЗВО

№	Перелік показників для ЗВО	Перелік показників для наукової установи
1. Показники динаміки загального доходу ЗВО (наукової установи)		
1.1	Зміна доходу ЗВО, %	Зміна доходу наукової установи, %
1.2	Зміна доходу ЗВО на одного студента, %	Зміна доходу наукової установи на одного наукового співробітника, %
2. Показники динаміки доходів спецфонду ЗВО (наукової установи)		
2.1	Зміна доходів спецфонду ЗВО, %	Зміна доходів спецфонду наукової установи, %
2.2	Зміна доходів спецфонду ЗВО на одного студента, %	Зміна доходів спецфонду наукової установи на одного наукового співробітника, %
3	Показники динаміки доходів спецфонду ЗВО, що отримані за рахунок навчання за контрактом	Показники динаміки доходів спецфонду наукової установи, отримані за рахунок платних науково-дослідних проектів
3.1	Зміна доходів спецфонду ЗВО, що отримані за рахунок навчання за контрактом, %	Зміна доходів спецфонду наукової установи, що отримані за рахунок платних науково-дослідних проектів, %
3.2	Зміна частки доходів спецфонду ЗВО, що отримані за рахунок навчання за контрактом, у загальних доходах спецфонду ЗВО, %	Зміна частки доходів спецфонду ЗВО, що отримані за рахунок платних науково-дослідних проектів, у загальних доходах спецфонду наукової установи, %
4. Ефективність розрахунків, наявність простроченої дебіторської/кредиторської заборгованості		
4.1.	Прострочена дебіторська заборгованість, тис. грн. в т.ч. за видами заборгованості	
4.2.	Прострочена кредиторська заборгованість, тис. грн. в т.ч. за видами заборгованості	
5. Формування і ефективність використання нефінансових активів		
5.1.	Ступінь зносу основних засобів	
6. Ліквідність		
6.1	Коефіцієнти ліквідності	
7. Відсутність / наявність негативного фінансового результату (перевищення доходів над витратами / витрат над доходами)		
7.1	Фінансовий результат від поточної діяльності	
8. Аналіз відхилень у фінансовому стані		
8.1.	Найбільш суттєві відхилення: – за статтями фінансового плану і звіту про фінансові результати діяльності – за статтями балансу виконання бюджету	

Таблиця 1

Місце видатків зведеного бюджету на вищу освіту в структурі видатків на освіту: динаміка за період 2000-2016 рр.*

Показник	2000		2005		2010		2014		2015**		2016**	
	млн. грн	ПВ, %	млн. грн	ПВ, %	млн. грн	ПВ, %	млн. грн	ПВ, %	млн. грн	ПВ, %	млн. грн	ПВ, %
Всього видатків зведеного бюджету на освіту, млн грн, з них:	7085,5	100	26801,8	100	79826,0	100	100105,6	100	114193,5	100	120488,5	100
- дошкільна	789	11,14	2940,7	10,97	10238,3	12,83	15186,4	15,17	18142,2	15,89	16949	15,53
- загальна середня	2564,6	36,20	11158,8	41,63	32852,4	41,16	42421,4	42,38	49668,3	43,49	46781,9	42,86
- професійно-технічна	429,1	6,06	1749,9	6,53	5106,2	6,40	5885,2	5,88	6171,2	5,40	5236,8	4,80
- вища	2285,5	32,26	7934,1	29,60	24998,4	31,32	28340,5	28,31	30981,8	27,13	30595,9	28,03
<i>Відхилення показника вищої освіти порівняно з даними попереднього року:</i>												
- абсолютне, млн. грн	-		5648,60		17064,30		3342,10		2641,30		-385,90	
- відносне, %	-		247,15		215,08		13,37		9,32		-1,25	
- пунктів структури	-		2,66		1,72		-3,01		-1,18		0,9	
<i>Відхилення показника вищої освіти порівняно з базовим роком (2000 р):</i>												
- абсолютне, млн. грн	-		5648,60		22712,90		26055,00		28696,30		28310,40	
- відносне, %	-		247,15		993,78		1140,01		1255,58		1238,70	
- пунктів структури	-		-2,66		-0,94		-3,95		-1,18		0,9	

Примітка: *розраховано за даними Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України». Держстат України. 2016. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm.

** Без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Зазначене дало змогу оцінити можливості конкретних закладів освіти диверсифікувати джерела надходження фінансових ресурсів та забезпечувати належний рівень їх функціонування та розвитку.

З метою розвитку методики економічного аналізу ефективності фінансування ЗВО обґрунтовано використання бенчмаркінгу як інструменту, що дозволяє ідентифікувати фактори такої ефективності та оцінити результативність діяльності закладів освіти в цілому.

Основними причинами застосування аналітичного інструментарію бенчмаркінгу є залежність фінансування від рейтингу ЗВО. В основу даного дослідження було покладено консолідований рейтинг ЗВО України. Обґрунтовано, що ефективним аналітичним інструментом, що дозволить виявити позиції (індикатори), що потребують поліпшення є радарна схема або діаграма Ківіата. Даний інструмент дозволяє порівняти ЗВО в контексті їх місць у консолідованому рейтингу за декількома параметрами, у даному випадку – за п'ятьма, – це параметри, що враховуються при визначенні загальної оцінки результативності вищого навчального закладу, а саме: індекс якості науково-педагогічного персоналу, індекс якості навчання, індекс міжнародного визнання, індекс Гірша та індекс Вебометрикс. Радарну схему порівняння за зазначеними параметрами, що формують загальну оцінку та визначають місце вищих навчальних закладів представлено на рис. 1.

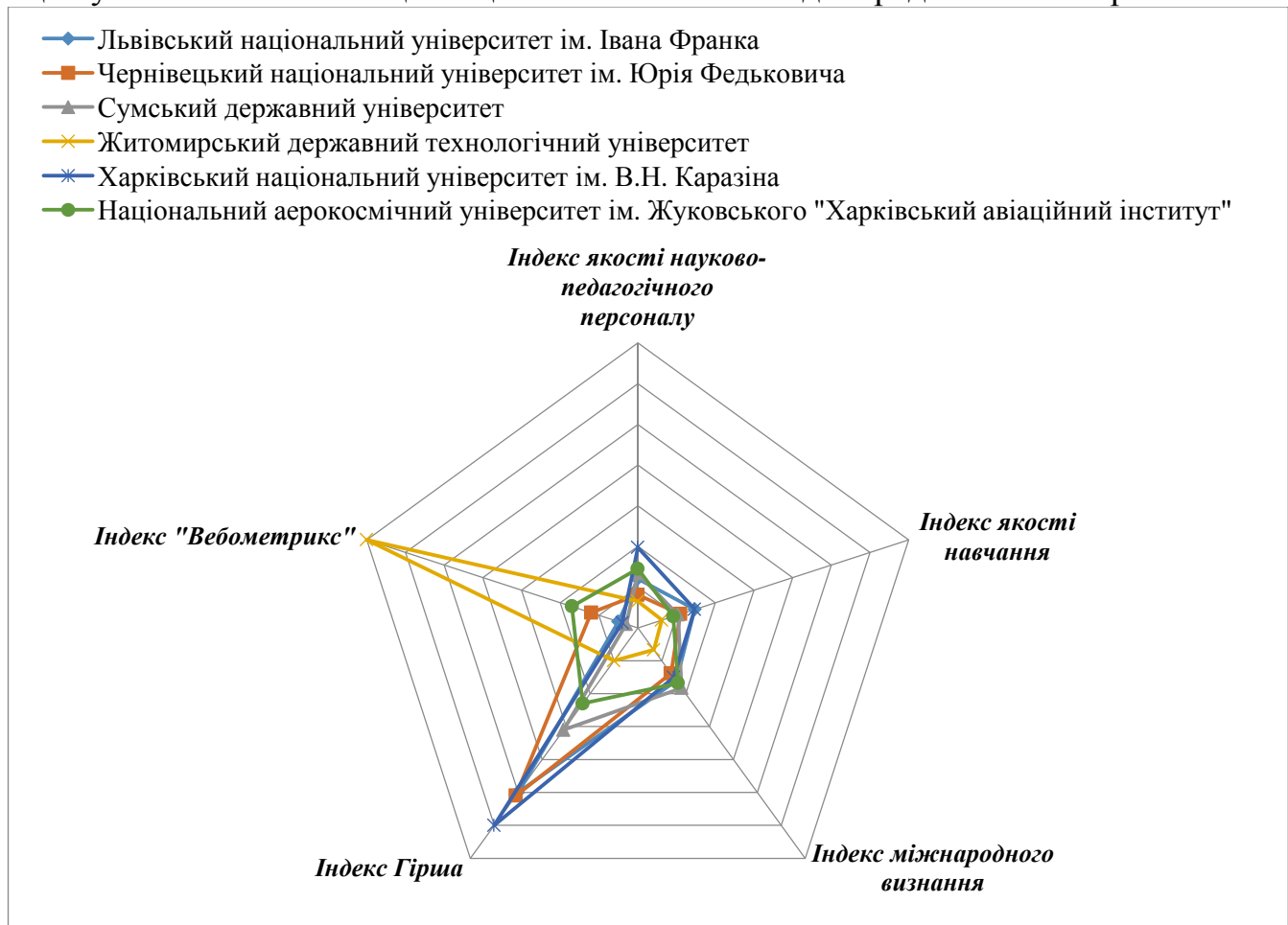

Рис. 1. Радарна схема порівняння параметрів, що включаються при формуванні загальної оцінки діяльності ЗВО за 2017 рік

Дана радарна схема повинна характеризуватись в контексті бенчмаркінгу, що дозволяє за її допомогою об'єктивно проаналізувати сильні та слабкі сторони конкретних державних ЗВО, вивчити еталонні значення окремих параметрів задля формування стратегічних орієнтирів. Визначення еталонних значень параметрів дозволяє адаптувати досвід конкретних закладів щодо їх досягнення, що знаходяться у рейтингу нижче. Даний підхід доцільно розглядати також у частині кореляції місця ЗВО у консолідованому рейтингу та обсягів їх фінансування. Візуалізація моделі оцінки ефективності системи фінансування ЗВО 2016/2017 н.р. у контексті взаємозв'язку «обсяги фінансування – місце в консолідованому рейтингу» наведено на рис.2.

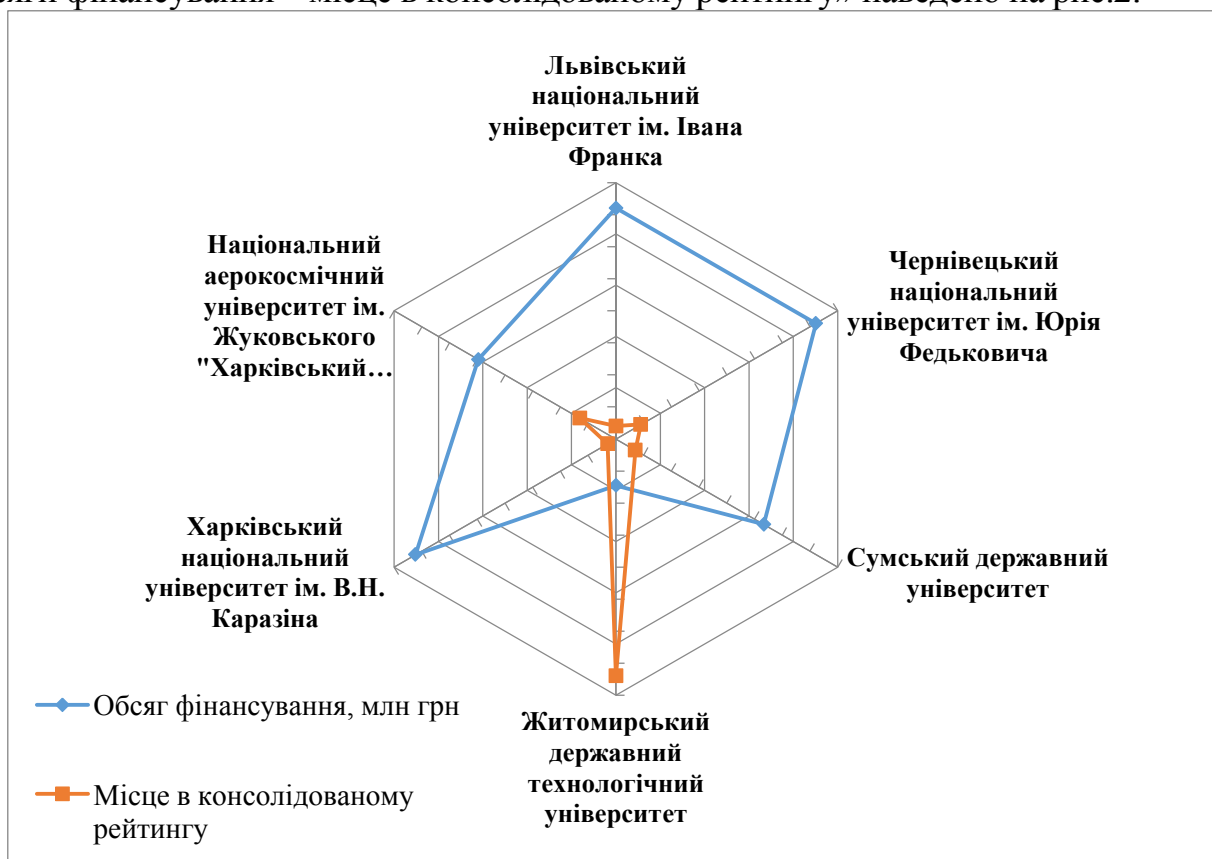

Рис. 2. Візуалізація моделі оцінки ефективності системи фінансування ЗВО в контексті взаємозв'язку «обсяги фінансування – місце в консолідованому рейтингу» (за даними 2016/2017 н.р.)

Застосування на практиці запропонованих напрямів удосконалення економічного аналізу фінансування ЗВО дозволило сформуванню напрямів покращення системи функціонування та розвитку ЗВО у контексті державного, грантового та приватного фінансування.

Третій розділ **“Удосконалення аналітичного забезпечення управління фінансуванням державних ЗВО в контексті реформування системи вищої освіти в Україні”** розкриває пріоритетні завдання щодо удосконалення аналітичного забезпечення процесів фінансування державних ЗВО та використання фінансових ресурсів, одержаних в розпорядження.

Існуючі проблеми фінансування діяльності вітчизняних ЗВО ускладнюють досягнення цілей підготовки високо кваліфікованих фахівців відповідно до потреб ринку праці. Тому реформування вищої освіти в Україні повинно бути орієнтоване і на

створення належної системи фінансування діяльності ЗВО, враховуючи виключне значення високої якості матеріально-технічного, технологічного, інформаційного та кадрового забезпечення підготовки фахівців для дотримання ліцензійних вимог провадження освітньої діяльності. Виявлені в ході дослідження недоліки фінансових механізмів функціонування вищої освіти в нашій державі в цілому та проблеми фінансування українських ЗВО полягають у нерозробленості аналітичного забезпечення ухвалення управлінських рішень щодо фінансування діяльності державного ЗВО, складності належного фінансування поліпшення кадрового забезпечення освітньої діяльності, зниженні рівня фінансування наукової підготовки викладацьких кадрів та відсутність спеціалізованих дослідницьких центрів при ЗВО, відсутності мотивації ЗВО щодо модернізації освітніх програм та планів підготовки фахівців.

Підходи до побудови аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО повинні обумовлюватися цілями діяльності ЗВО та з урахуванням цільових категорій користувачів результатів діяльності ЗВО. Це сприятиме конкретизації завдань фінансування діяльності, а отже і забезпечуватиме прозорість самої системи управління фінансовими ресурсами на основі чітко окреслених цільових аналітичних показників. За результатами дослідження сформульовано авторське бачення напрямів розвитку системи економічного аналізу фінансування діяльності ЗВО: 1) формування багатовекторної системи фінансування діяльності ЗВО на засадах диверсифікації фінансових ресурсів та їх структурного обґрунтування; 2) диференціація цілей фінансування діяльності з урахуванням основних напрямів діяльності ЗВО, користувачів їх результатів, цілей заходів, що фінансуються; 3) використання програмно-цільового методу фінансування діяльності ЗВО з урахуванням ідентифікованих користувачів результатів діяльності ЗВО та визначених цілей та напрямів діяльності; 4) оптимізація організаційної структури ЗВО у відповідності до ліцензійних вимог провадження освітньої діяльності, статутних цілей; 5) побудова організаційно-управлінських механізмів та налагодження системи комунікаційних зв'язків управління фінансуванням діяльності ЗВО; 6) розробка внутрішніх стандартів та регламентів вибору та використання джерела фінансування діяльності ЗВО; 7) формування системи обліково-інформаційної підтримки управління фінансуванням діяльності ЗВО. Ідентифіковані вище напрями удосконалення системи фінансування діяльності ЗВО покладено в основу запропонованих складових удосконалення системи аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО, в тому числі за рахунок альтернативних джерел.

Виявлені в ході дослідження суттєві недоліки інституційного середовища функціонування вітчизняної системи вищої освіти, які виявляються у формуванні та використанні фінансових ресурсів за пострадянським зразком, що не дає можливості дієво та ефективно управляти фінансовими ресурсами ЗВО (в т.ч. через суворий контроль руху коштів ЗВО), обумовило відсутність механізмів аналітичного забезпечення ухвалення управлінських рішень щодо фінансування у ЗВО. Вважаємо, що однією з причин вказаної проблеми є низька заінтересованість суб'єктів фінансування у досягненні цілей діяльності ЗВО за всіма її видами, а тому інформаційні запити до аналітичної системи залишаються у фрагментарному вигляді. У зв'язку з цим конкретизовано групи користувачів аналітичної інформації з визначенням (за допомогою матриці) їх інтересів за основними видами діяльності ЗВО, що дозволить систематизувати їх інформаційні запити до аналітичної системи закладу з питань фінансування його діяльності.

Вивчення практики діяльності досліджуваних ЗВО дозволило визначити категорії альтернативних джерел забезпечення фінансування діяльності ЗВО в умовах їх фінансової автономії. Зокрема, в складі таких джерел виділено дві основні групи, виходячи зі статусу такого фінансування та правових засад його здійснення: 1) розробка та впровадження проєктів бізнес-фінансування діяльності ЗВО (створення піклувального фонду, постійні спонсорські програми фінансування ЗВО в цілому та окремих структурних підрозділів); 2) участь ЗВО у грантових програмах (гранти міжнародних організацій та програми спільного грантового фінансування, гранти неурядових організацій та фондів, урядові гранти та гранти інших органів влади). Ідентифікація таких альтернативних джерел фінансування діяльності ЗВО дозволило в подальшому встановити перелік переваг та ризиків такого фінансування діяльності ЗВО, а також аналітичних показників, які можуть бути розглянуті керівництвом ЗВО при ухваленні рішення щодо застосування джерел фінансування.

Щодо бюджетного фінансування ЗВО, то централізоване визначення обсягів бюджетного фінансування на рівні головного розпорядника бюджетних коштів не враховує регіональних особливостей середовища діяльності ЗВО, зокрема місткості регіонального ринку праці, конкурентоспроможності випускників конкретних ЗВО та спеціальностей у регіоні. У зв'язку з цим, вважаємо, що з точки зору введення обмежень на підготовку фахівців та надання платних освітніх послуг, то обмежувати слід тільки бюджетне фінансування, оскільки обсяги надання послуг за кошти юридичних та фізичних осіб формує попит на послуги ЗВО, що означає визнання його конкурентоспроможності у сфері освіти.

Обґрунтовано напрями застосування аналітичних процедур з оцінки дотримання запропонованих принципів сучасного підходу до формування комбінованого фінансування діяльності ЗВО: 1) контрольованість (контроль на всіх етапах ухвалення та реалізації управлінського рішення щодо фінансування, причому елементом процедур контролю мають стати аналітичні процедури досягнення цільових показників); 2) інноваційність (оптимальність досягнення цілей інноваційного розвитку ЗВО та освіти і науки в країні та регіоні); 3) соціальна орієнтованість (досягнення цілей соціальної підтримки слабо захищених верств населення, соціального розвитку на рівні регіону та місцевих громад); 4) інтегрованість (універсальність моделі фінансування для інтеграції з системами фінансування діяльності інших ЗВО та забезпечення відповідної можливості фінансування спільних проєктів); 5) адаптивність (гнучкість моделі фінансування для її пристосування до особливостей та інтенсивності діяльності ЗВО, напрямів його діяльності, кінцевих користувачів результатів його діяльності). Їх використання при побудові системи комбінованого фінансування дозволяє створити фінансовий базис ефективної діяльності ЗВО в конкурентних умовах ринкового середовища та забезпечити досягнення освітніх, наукових, соціальних, економічних та інших завдань діяльності ЗВО.

Запропонована модель змішаного фінансування діяльності ЗВО передбачає використання альтернативних джерел фінансування діяльності паралельно з бюджетними асигнуваннями та доповнюється характеристикою переваг та ризиків залучення таких джерел, що дозволяє ідентифікувати сфери управління таким фінансуванням та встановити завдання управління ним. Крім того, на основі опрацювання вказаних переваг та ризиків запропоновано складові удосконалення системи аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО за рахунок альтернативних джерел (табл. 3).

Запропоновані складові удосконалення системи аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО за рахунок альтернативних джерел

<i>Складові</i>	<i>Заходи удосконалення системи фінансування діяльності ЗВО</i>
Організаційна складова	1) визначення посадових осіб, відповідальних за ухвалення рішення щодо залучення фінансування з альтернативних джерел та визначення доцільного джерела
	2) окреслення системи відповідальності посадових осіб за ухвалення рішення щодо залучення фінансування у випадку його недоцільності та обтяжливості
	3) встановлення системи комунікативних зв'язків між посадовими особами з питання залучення фінансування з альтернативних джерел (встановлення механізмів та порядку погодження рішення, оперативного та остаточного звітування про використання джерела фінансування діяльності ЗВО
Технічна складова	1) формування пакету документації з питань економічних розрахунків на попередньому та заключному етапах залучення фінансування
	2) автоматизація процесу здійснення аналітичних розрахунків доцільності залучення фінансування
	3) створення баз даних про діяльність ЗВО та зокрема, операції ЗВО за джерелами їх фінансування
Методична складова	1) обґрунтування порядку визначення доцільності залучення фінансування
	2) розробка методик економічного аналізу стану фінансування діяльності ЗВО
	3) розробка методик економічного аналізу результатів фінансування діяльності ЗВО за альтернативними джерелами фінансування

ВИСНОВКИ

1. Обґрунтовано механізм формування та використання ресурсів ЗВО, що відображає напрями надходження, що формують загальний та спеціальний фонди, а також можливі напрями використання фінансових ресурсів по кожному надходженню. В результаті уточнено понятійно-категоріальний апарат з позицій функціонального призначення ЗВО, зокрема уточнено зміст наступних понять: «фінансові ресурси державних ЗВО» (сукупні надходження, що є у розпорядженні державного ЗВО та забезпечують його функціонування в частині освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності), «формування фінансових ресурсів державних ЗВО» (процес надходження доходів до спеціального та загального фондів державних ЗВО задля забезпечення його функціонування та провадження освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності), «використання фінансових ресурсів державних ЗВО» (процес витрачання сформованих фінансових ресурсів державними ЗВО за напрямками, визначеними законодавством з метою забезпечення його функціонування та провадження освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності). Це дозволяє усунути термінологічні неузгодженості у розумінні об'єктів аналітичних розрахунків показників фінансування діяльності ЗВО.

2. Обґрунтовано, що бюджетування є найраціональнішим методом планування бюджетних ресурсів, контролю ефективності та правомірності їх використання. Не зважаючи на існування різних методик бюджетування у державних ЗВО, проблеми із впровадженням бюджетування у практику ЗВО залишаються невирішеними, що обумовлює необхідність здійснення системних досліджень методичного забезпечення бюджетування та їх практичного втілення в конкретних державних ЗВО, залежно від спеціалізації, рівня акредитації, кількості студентів та викладачів тощо. Охарактеризовано механізм ринку державних послуг ЗВО, що включає прогностичний метод з елементами фінансового планування та передбачає використання програмно-цільового методу планування і фінансування, а також бюджетування, орієнтованого на результат. Уточнено

склад суб'єктів, об'єкти, завдання та принципи фінансового планування у сфері вищої освіти, на основі яких запропоновано комплексну модель взаємозв'язку між принципами, завданнями планування у ЗВО та взаємозв'язок об'єктів і суб'єктів фінансового планування в даній сфері. Запропоновано авторську методику аналітичних процедур процесу фінансового планування у вищому навчальному закладі, що сприятиме формуванню і схваленню фінансового плану освітніх організацій обома сторонами бюджетного процесу, зробить його показники більш економічно обґрунтованими, що в подальшому полегшить моніторинг виконання документу та дозволить уніфікувати показники оцінки результативності фінансування.

3. Встановлено, що обсяги державного фінансування вищої освіти щороку збільшуються, але видатки бюджету у цілому та на вищу освіту, зокрема, мають тенденцію до зменшення. Для підтримки належного фінансування ЗВО, необхідно залучати альтернативні джерела грошових забезпечень. Ця проблематика повинна залишатися у полі зору державного управління, оскільки без державної прямої підтримки (видатків бюджету) та непрямой (надання податкових пільг) подальший розвиток та ефективне реформування системи вищої освіти будуть неможливими. У той же час надання автономії закладам вищої освіти вимагає від них рішучих кроків щодо пошуку джерел та нарощування обсягів самофінансування. Сформовано напрями покращення системи функціонування та розвитку ЗВО у контексті державного фінансування, щодо необхідності стимулювання збільшення приватного фінансування навчання студентів за рахунок юридичних осіб, що є можливим в частині проведення інформаційних заходів, спрямованих на збільшення цільової підготовки фахівців на замовлення підприємств та організацій за їх кошти. З метою забезпечення належного рівня функціонування ЗВО, а також з огляду на розширення їх автономії необхідним є збільшення обсягу та номенклатури надання додаткових освітніх послуг, в тому числі консультаційних та наукових послуг. Обґрунтовано, що необхідною складовою забезпечення належного функціонування та розвитку ЗВО є оптимізація використання фінансових ресурсів та пошук ефективних механізмів бюджетного та приватного фінансування вищої освіти, оптимального розподілу і витрачання фінансових ресурсів держави, що забезпечить ефективність системи фінансування за рахунок бюджетних коштів.

4. З огляду на необхідність дослідження питання ефективності системи фінансування ЗВО, було охарактеризовано підходи до організації державного фінансування вищої освіти у світі, та встановлено, що більшість країн при визначенні обсягів фінансування орієнтуються на ринок праці, однак доведено, що використання конкретної моделі фінансування ЗВО повинна забезпечувати вирішення ряду стратегічних завдань, пов'язаних із раціональним використанням фінансових ресурсів ЗВО, що відповідатимуть принципам оптимізації. Для забезпечення виконання аналітичної функції управління процесами фінансування державних ЗВО було запропоновано методику економічного аналізу ефективності фінансування ЗВО з використанням бенчмаркінгу як інструменту, що дозволяє ідентифікувати фактори такої ефективності та оцінити результативність діяльності закладів освіти в цілому. Обґрунтовано, що основними індикаторами застосування аналітичного інструментарію бенчмаркінгу є залежність фінансування від рейтингу відповідного державного ЗВО адже ефективність фінансування повинна визначатися на основі вивчення результатів діяльності конкретного ЗВО, що є можливою при застосуванні рейтингових оцінок діяльності. Доведено, що ефективність системи фінансування в цілому та механізм бюджетного фінансування і його обсяги зокрема, повинні нерозривно бути пов'язані із

результатами діяльності конкретних ЗВО, що можливо визначити за рахунок застосування рейтингових оцінок. В основу даного дослідження було покладено консолідований рейтинг ЗВО України. Обґрунтовано, що ефективним аналітичним інструментом, що дозволить виявити позиції (індикатори), що потребують поліпшення задля покращення загальної оцінки конкретного ЗВО, є радарна схема або діаграма Ківіата.

5. Системні кризові явища у системі фінансування вищої освіти в Україні, виявлені в ході дослідження проблем фінансування діяльності ЗВО унеможлиблюють якісне надання освітніх послуг та інших платних послуг, спрямованих на сучасну підготовку фахівців відповідно до потреб ринку праці. Зокрема, державні ЗВО характеризуються низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення, неможливістю здійснювати видатки на підвищення рівня підготовки викладацьких кадрів, низьким рівнем наукових досліджень. Це пов'язано з низьким рівнем інформаційно-аналітичної підтримки ухвалення рішень про залучення фінансування та його використання за напрямками діяльності ЗВО, адже неможливість оперативного перерозподілу коштів в межах виконання кошторису та обмеження цільового використання окремих категорій надходжень ЗВО. Це негативно впливає на споживачів користувачів результатів діяльності ЗВО, категорії яких окреслено в роботі, що дозволило конкретизувати завдання фінансування кожного виду діяльності ЗВО залежно від цілей самих користувачів, а отже, сприяє формулюванню завдань економічного аналізу формування та використання фінансування за кожним напрямом. У результаті сформульовано напрями розвитку системи фінансування діяльності ЗВО на національному та локальному рівні, які враховують основні напрями діяльності закладу та користувачів їх результатів. Таке удосконалення системи фінансування діяльності ЗВО включатиме систему аналітичного забезпечення виконання процедур планування, формування та використання фінансових ресурсів ЗВО, а також слугуватиме засобом оцінки дієвості фінансування державного ЗВО з метою оцінки дієвості фінансування вищої освіти в цілому.

6. Виявлені недоліки інституційного середовища функціонування вітчизняної системи вищої освіти в частині формування та використання фінансових ресурсів знижують можливості ефективного управління системою фінансування ЗВО, що можна пов'язати, зокрема, з низькою зацікавленістю суб'єктів фінансування у досягненні цілей ЗВО за всіма її видами. Конкретизація основних груп користувачів та окреслення сфери їх інтересів дозволило визначити групи альтернативних джерел забезпечення фінансування ЗВО та встановити особливості їх використання. Це дозволило систематизувати інформаційні запити таких користувачів результатів діяльності ЗВО до аналітичної системи закладу з питань фінансування його діяльності. Крім того, в ході дослідження окреслено переваги та ризики фінансування ЗВО за рахунок кожного з видів джерел та встановлено, що національна стратегія фінансування сфери освіти повинна базуватися на зниженні бюрократичних бар'єрів провадження діяльності та розширенні повноважень для використання альтернативних джерел фінансування. Це дозволить забезпечити фінансову самостійність ЗВО у ринковому середовищі та сприятиме посиленню конкуренції між ЗВО за користувачів результатів їх діяльності, які будуть зацікавлені в наданні фінансування, адже дієва аналітична система діяльності ЗВО, універсальність методик економічного аналізу результативності їх діяльності прирватиме підвищенню порівняності фінансової інформації ЗВО та робитиме процес формування та використання фінансування ЗВО більш прозорим.

7. Централізоване фінансування вищої освіти має ряд суттєвих недоліків, адже враховує регіональні особливості середовища діяльності ЗВО (місткості регіонального ринку праці, конкурентоспроможності випускників конкретних ЗВО та спеціальностей у регіоні). Виходячи з необхідності удосконалення концептуальних засад системи фінансування діяльності ЗВО сформульовано принципи сучасного підходу до формування комбінованого фінансування діяльності ЗВО: 1) контрольованість; 2) інноваційність; 3) соціальна орієнтованість; 4) інтегрованість; 5) адаптивність. При цьому невід'ємною частиною такого удосконалення є розробка та провадження організаційно-методичних положень економічного аналізу фінансування діяльності державних ЗВО. Розроблена система показників, сформульовані інформаційні запити користувачів результатів діяльності ЗВО, а також складові удосконалення системи аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО за рахунок альтернативних джерел дозволяють ухвалювати економічно обґрунтовані рішення щодо залучення та використання бюджетного та альтернативного фінансування, що підвищить адаптивні можливості системи управління фінансування діяльності державних ЗВО та дасть змогу посилити його конкурентоспроможність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Павлушенко Т.О. Сутність формування та використання фінансових ресурсів бюджетних вищих навчальних закладів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 11. Ч. 4. С. 130-134 (0,6 друк. арк.).

2. Канаєва Т.В., Павлушенко Т.О. Бюджетне забезпечення вищих навчальних закладів. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2016. № 4(52). С. 52-66 (загальний обсяг 0,6 друк. арк., особисто автору налужить 0,3 друк. арк.: визначено складві бюджетного забезпечення державних ЗВО).

3. Павлушенко Т.О. Оцінка раціональності використання бюджетних ресурсів вищими навчальними закладами в Україні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Випуск 4 (04). С. 70-75 (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar) (0,5 друк. арк.).

4. Павлушенко Т.О. Формування підходів до джерел формування та напрямків використання фінансових ресурсів вищих навчальних закладів. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2017. № 3 (81). С. 93-100 (включено до GoogleScholar (США), IndexCopernicus (Польща), DOAJ (Directory of Open Access Journals) (Швеція)) (0,64 друк. арк.).

5. Павлушенко Т.О. Пріоритетні завдання щодо вдосконалення процесів бюджетного забезпечення вищих навчальних закладів. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжн. збірник наук. праць*. 2017. Вип. 3 (38). С. 111-117 (включено до: Index Copernicus, Google Scholar, DOAJ, WorldCat, BASE, Ulrich's Periodical Directory, RePec.) (0,58 друк. арк.).

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

6. Павлушенко Т.О. Особливості планування та використання бюджетних ресурсів вищими навчальними закладами. *Економічний вісник університету*. 2015. Випуск 26/1. С. 211-217 (включено до: РИНЦ, ВІНІТІ РАН, Ulrich's Periodicals Directory (США), International Scientific Indexing (ISI, UAE), Universal Impact Factor (UIF), CiteFactor, eLIBRARY.ru) (0,56 друк. арк.).

7. Павлушенко Т.О. Видатки бюджету на функціонування та розвиток системи вищої освіти в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*: електронне фахове наукове видання. 2016. №13. С. 521-526. URL: <http://global-national.in.ua/issue-13-2016/21-vipusk-13-zhovten-2016-r/2470-pavlushenko-t-o-vidatki-byudzhetu-na-funktsionuvannya-ta-rozvitok-sistemi-vishchoji-osviti-v-ukrajini> (включено до: Index Copernicus (Польща)) (0,5 друк. арк.).

8. Луцька Н.І., Павлушенко Т.О. Аналіз показників видатків бюджету на функціонування та розвиток системи вищої освіти. *Економічний простір*. 2019. № 139. С. 98-107 (загальний обсяг 0,84 друк. арк., особисто автору налужить 0,42 друк. арк.: обґрунтовано склад аналітичних процедур з оцінки видатків бюджету).

Матеріали конференцій:

9. Павлушенко Т.О. Планування бюджетних ресурсів вищими навчальними закладами. *Принципи забезпечення розвитку підприємств в умовах змін ринкового середовища*: збірник тез наукових робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.). О.: ЦЕДР, 2017. Ч.2. С. 116-119 (0,16 друк. арк.).

10. Павлушенко Т.О. Механізм формування та використання фінансових ресурсів вищих навчальних закладів. *Актуальні питання фінансів, економіки, обліку та менеджменту*: теорія і практика: збірник тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 4 грудня 2017 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2017. Ч.3. С. 59-62 (0,14 друк. арк.).

11. Павлушенко Т.О. Оцінка обсягів видатків зведеного бюджету на освіту. *Економічний потенціал сталого розвитку країни: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22-23 грудня 2017 р.). Львів: ЛЕФ, 2017. Ч. 2. С. 126-129 (0,14 друк. арк.).

12. Павлушенко Т.О., Тростенюк Т.М. Проблеми та шляхи удосконалення бюджетного забезпечення. *Вдосконалення економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи*: матеріали доповідей Міжн. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 2 лютого 2018 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. Ч.2. С. 83-86 (загальний обсяг 0,16 друк. арк., особисто автору налужить 0,08 друк. арк.: визначено напрями розвитку бюджетного забезпечення ЗВО).

13. Павлушенко Т.О. Оцінка витрат на вищу освіту в Україні. *Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі*: збірник тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 грудня 2017 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2017. Ч.2. С. 60-62 (0,11 друк. арк.).

14. Павлушенко Т.О. Державне фінансове регулювання вищої освіти в Україні. *Розвиток фінансової системи України в умовах економічних перетворень*: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15-16 квітня 2015 р.). К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. С. 147-149 (0,12 друк. арк.).

15. Павлушенко Т.О. Кошторис бюджетної установи, як інструмент ефективного використання бюджетних коштів. *Економіка, управління, фінанси: теорія і практика*: матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9-10 жовтня 2015 р.). Херсон: Видавничий дім "Тельветика", 2015. С. 95-99 (0,16 друк. арк.).

16. Павлушенко Т.О. Бюджетування як засіб планування фінансових ресурсів державних вищих навчальних закладів. *Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13-14 квітня 2016 р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. С. 126-128 (0,1 друк. арк.).

17. Павлушенко Т.О., Луцька Н.І. Аналіз структури фінансування навчальних закладів. *Стратегічні напрями інноваційного розвитку економіки країни: перспективи та ефективність*: збірник тез наукових робіт учасників Міжн. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 22 грудня 2018 р.). К.: Аналітичний центр “Нова Економіка», 2018. С. 100-104 (загальний обсяг 0,14 друк. арк., особисто автору налужить 0,07 друк. арк.: запропоновано аналітичні процедури для оцінки структури фінансування ЗВО).

18. Павлушенко Т.О., Луцька Н.І. Аналіз якості освіти в навчальних закладах. *Бізнес, цифрові інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 грудня 2018 р.). Л.: ЛЕФ, 2018. Ч. 2. С. 85-88 (загальний обсяг 0,18 друк. арк., особисто автору налужить 0,09 друк. арк.: обґрунтовано напрями застосування економічного аналізу для оцінки якості освіти).

19. Павлушенко Т.О. Бюджетна установа як основний учасник бюджетного процесу. *Фінансова політика як складова економічного розвитку*: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16-17 квітня 2014 р.). К.: КНТЕУ, 2014. С. 131-132 (0,1 друк. арк.).

20. Павлушенко Т.О. Моделі фінансування бюджетних вищих навчальних закладів: закордонний досвід. *Ринкові, державні та корпоративні структури в умовах глобальних трансформацій*: матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25-27 вересня 2014 р.). О.: Видавничий дім “Гельветика”, 2014. С. 53-56 (0,12 друк. арк.).

21. Павлушенко Т.О. Сутність та призначання бюджетних ресурсів. *Актуальні питання економічних наук*: збірник матеріалів VIII Міжн. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 9-10 жовтня 2015 р.). Запоріжжя: ГО “СІЕУ”, 2015. Ч. 1. С. 58-61 (0,12 друк. арк.).

22. Павлушенко Т.О. Нормативний метод планування видатків державних вищих навчальних закладів. *Фінансова безпека та перспективи розвитку соціально-економічних систем*: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15-16 квітня 2016 р.). К.: ГО “Київський економічний науковий центр”, 2016. Ч. 2. С. 48-50 (0,14 друк. арк.).

23. Павлушенко Т.О. Управління фінансовими ресурсами державних вищих навчальних закладів. *Фінанси, аудит та менеджмент: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 15-16 квітня 2016 р.). Львів: ЛЕФ, 2016. С. 96-97 (0,1 друк. арк.).

24. Павлушенко Т.О. Фінансування вищих навчальних закладів в Україні. *International Scientific Conference Modernization of socio-economic system: the new economic conditions: Conference Proceedings, Part 1 (September 28, 2016. Kielce)*. Poland: Baltija Publishing. 216 p. PP. 189-190 (0,12 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Павлушенко Т.О. Економічний аналіз фінансування державних закладів вищої освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2019.

Робота присвячена дослідженню теоретичних положень та розробці організаційно-методичних рекомендацій з удосконалення економічного аналізу фінансування державних ЗВО. В частині розвитку теоретичних положень обґрунтовано складові фінансування державних ЗВО, порядок їх формування та планування. В частині розвитку методики економічного аналізу ЗВО запропоновано аналітичні процедури

ефективності функціонування ЗВО. З метою розвитку методики економічного аналізу ефективності фінансування ЗВО обґрунтовано використання бенчмаркінгу як інструменту, що дозволяє ідентифікувати фактори такої ефективності та оцінити результативність діяльності закладів освіти в цілому. Обґрунтовано напрями розвитку аналітичного забезпечення управління державними ЗВО за умови їх змішаного фінансування. Запропоновані складові удосконалення системи аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО за рахунок альтернативних джерел.

Ключові слова: фінансування державних ЗВО, економічний аналіз, бюджетні ресурси, змішане фінансування, альтернативні джерела фінансування.

ANNOTATION

Pavlushenko T.O. The economic analysis of financing of state institutions of higher education. - Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2019.

Today the system of higher education in Ukraine is in the process of reforming. But this process is more about the content of education. While the study of the financial part does not pay enough attention. This is due to the disadvantages of the institutional environment of the functioning of state institutions of higher education (further - IHE). Most of them are in a difficult financial situation/ This situation does not contribute to the modernization of the material and technical base, the effective financing of research projects and activities of the informal assembly, improvement of the quality of educational processes in general. In such conditions the issues of improving information and analytical support for financing state IHE are actualized.

These questions are relevant both from a practical and a theoretical point of view, which explains the attention to the data of many domestic and foreign scholars and researchers.

The purpose of the dissertation is to substantiate the theoretical positions and develop practical recommendations for improving the planning, formation and using of budget resources of IHE. The object of the research is analytical provision of financing of state IHE. The subject of the study is theoretical, methodological, organizational and practical provisions of the analytical support for planning, formation and using of budgetary financial resources of the IHE.

In the dissertation has been substantiated the mechanism of formation and using of the resources of IHE. This mechanism reflects the directions of income forming the general and special funds, as well as possible directions of the using of financial resources for each income. As a result, has been clarified the conceptual-categorical apparatus from the point of view of the functional purpose of the IHE, in particular, was clarified the content of the following concepts:

«financial resources of state IHE» (aggregate receipts that are at the disposal of state IHE and ensure its functioning in the part of educational, scientific, scientific-technical, innovation and /or methodological activity);

«the formation of the financial resources of the state IHE» (the process of receipt of revenues into special and general funds of state IHE for ensuring its functioning and carrying out educational, scientific, scientific and technical, innovative and / or methodical activity);

«the using of financial resources of state-owned IHE» (the process of spending of the existed financial resources by state IHE in the areas determined by the legislation in order to ensure its functioning and the carrying out of educational, scientific, scientific and technical activities, technical, innovative and / or methodological activity).

This eliminates terminological inconsistencies in the understanding of the objects of analytical calculations of the indicators of financing of the IHE.

It has been identified the areas of analytical support of the financing system of the IHE activities, which include: 1) the formation of a multi-vector system of financing of the IHE activity on the basis of diversification of financial resources; 2) differentiation of goals of financing activities taking into account the activities of the IHE, users of their results, objectives of the activities; 3) use of the program-target method of financing; 4) optimization of the organizational structure of the IHE; 5) construction of organizational and managerial mechanisms and communication links of financing management; 6) development of internal standards and regulations for the selection and use of funding sources; 7) the formation of a system of accounting and information support management of the financing of the IHE.

This allows us to determine the tasks of improving the processes of financing the activities of the IHE in the competitive conditions of the market environment.

It has been developed the procedure of application of analytical procedures for assessing the effectiveness of the functioning of the IHE, which involves taking into account alternative sources of money in the context of increasing private financing through targeted training of specialists to order enterprises and organizations and expanding the nomenclature of providing additional educational services.

The methodological provisions of the analytical assessment of the efficiency of the system of financing higher education institutions through the interrelation with the results of their activities, which are determined on the basis of rating assessments and directions of the diversification of sources of financial resources, are based on the methodology of benchmarking, which allowed the development of analytical models: the radar scheme of comparison of parameters which are included in the formation of a general assessment of the IHE; visualization of the location of the IHE in the consolidated rating and the amount of their financing; visualization of the model of the evaluation of the efficiency of the financing system of higher educational institutions in the context of the relationship «funding volume - place in the consolidated rating».

It has been developed the conceptual principles of the statement of tasks of the analysis of financing the IHE's activity in relation to the consideration of the proposed principles of the combined financing of the IHE activity (controllability, innovation, social orientation, integration, adaptability) and the developed model of such financing on the basis of alternative sources in parallel with budget allocations, which allowed to propose the directions of analytical support of the system of financing of the IHE at the expense alternative sources and create a basis for assessing the effectiveness of financing in a competitive marketplace on the environment and achieve educational, scientific, social, economic and other objectives of the IHE.

It has been expanded the understanding and structuring of alternative sources of financing of the activities of IHE in terms of their financial autonomy in order to provide an analysis of the financing of IHE activities by allocating among them two main groups, based on the status of such financing and legal principles for its implementation: 1) development and implementation of business-financing of the IHE activity; 2) participation of IHE in grant programs. This has made it possible to clarify the benefits and risks of using each group and the type of alternative sources in financing the activities of the IHE.

The practical value of the results obtained. The theoretical positions and conclusions of the dissertation, revealing the essence, components and directions of analytical support for the planning, formation and using of financial resources have the practical importance in the process of reforming the system of higher education in Ukraine and improving the mechanisms of activity of state IHE.

Key words: financing of state ІНЕ, economic analysis, budget resources, mixed financing, alternative sources of financing.

АННОТАЦІЯ

Павлушенко Т.А. Економічний аналіз фінансування державних установ вищої освіти. – Рукопись.

Дисертація на соискание ученої ступені кандидата економічних наук по спеціальності 08.00.09 – бухгалтерський учет, аналіз і аудит (по видах економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2019.

Робота присвячена дослідженню теоретичних положень і розробці організаційно-методических рекомендацій по удосконаленню економічного аналізу фінансування державних ЗВО. В частині розвитку теоретичних положень обґрунтовано складові фінансування державних ЗВО, порядок їх формування і планування. В частині розвитку методик економічного аналізу ЗВО запропоновано аналітичні процедури ефективності функціонування ЗВО. З метою розвитку методик економічного аналізу ефективності фінансування ЗВО обґрунтовано використання бенчмаркінга як інструмента, що дозволяє ідентифікувати фактори такої ефективності і оцінити результативність діяльності навчальних закладів в цілому. Обґрунтовано напрями розвитку аналітичного забезпечення управління державними ЗВО при умові їх сумісного фінансування. Запропоновано складові удосконалення системи аналітичного забезпечення фінансування діяльності ЗВО за рахунок альтернативних джерел.

Ключеві слова: фінансування державних ЗВО, економічний аналіз, бюджетні ресурси, сумісне фінансування, альтернативні джерела фінансування.

Підписано до друку 14.02.2019 р. Формат 60x90 1/16.

Папір друкарський. Друк офсетний.

Гарнітура Times new Roman. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 120. Зам. № 106.

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора у Житомирському державному технологічному університеті

вул. Черняхівського, 103, Житомир, 10005

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ЖТ № 08 від 26.03.2004 р.